

tradiderunt. Aliam huius percussionis rationem profert Durandus, et Concilium Coloniense, aliquae plurimi; ut nempe meminerit confirmatus, se tanquam athletam paratum esse oportere ad omnia adversa pro Christi nomine preferenda. Ritus impertienda pacis confirmatio est certe antiquus, utpote cuius meminerint Ordo Romanus, itemque creditus Alcuinus, et Amalarius Fortunatus. Ne quis putet, preces, orationesque, ac ritus in Sacramento Confirmationis adhibitos recentia esse Ecclesiae inventa, totidem pene verbis legere est in variis antiquis Pontificalibus Libris MSS. allatis a P. Martenio Lib. I. *De antiquis Ecclesiae Ritibus*, cap. 11. art. IV. in quo varii ad Confirmandum Ordines referuntur.

CAPUT VII.

De Sacramenti Eucharistiae Nominibus, Materia, et Forma.

I. *Eucharistiae Sacmentum*, quo nihil in Ecclesia maius aut augustius est, variis apud veteres nominibus exprimi consuevit. Ac 1.º *Eucharistia* in primis vocatur a S. Justino Martyre, *in Apologia secunda*; a Tertulliano, *Libro de Corona*; a S. Cypriano, *Libro de Lapis*; a Concilio Nicaeno, *Canone XVIII*. Eucharistia porro secundum nominis significationem idem est quod *Bona gratia*, vel *Gratiarum actio*. Ac recte quidem *Bona gratia* dicitur, tum quia vitam aeternam praesignificat, de qua scriptum est, apud Apostolum ad Rom. c. 6. v. 23. *Gratia Dei vita aeterna*: tum quia Christum Dominum, qui vera gratia, atque omnium charismatum fons est, et *Unigenitus* dicitur apud Joannem c. 1. v. 14. *a Patre, plenus gratiae et veritatis*, de cuius plenitudine nos omnes acceperimus, et gratiam pro gratia, realiter et substantialiter in se continet. *Caeleste Convivium* hoc Sacmentum vocatur a S. Ambrosio *Libro de his qui Mysteriis initiantur*, cap. VIII. *Mensam Domini*, *Mensam divinam*, *Mensam spiritualem* et *mysticam* appellant veteres. Vocatur *Sacramentum Fidelium*, *Mysterium Fidei*, *Christiana Religionis arcanum*,

quia Infidelibus et Catechumenis eius notitia abscondebatur. Sacmentum istud *Sancta*, *Sanctum Domini*, et *Sanctum* simpliciter appellarunt, quod pretiosum Corpus et Sanguinem Christi contineat, qui *Sanctus Sanctorum* est, ut fons totius sanctitatis. Haec nomina usurpat S. Cyprianus, *Libro de Lapis*; Tertullianus, *Libro de Spectaculis*; S. Cyrillus Alexandrinus, Lib. XII. in *Johannem*; et Concilium Laodicenum *Canone XIV*. *Fractio panis* a Veteribus etiam interdum appellatur, qui de Eucharistia intelligunt quod *Actorum capite II*. scriptum est: *Erant autem perseverantes in doctrina Apostolorum, et communicatione fractionis panis, et orationibus*. Appellatur *Eulogia mystica*, *Eulogia divina*, *Sacmentum benedictionis, sanctificationis, et consecrationis*. *Corpus et Sanguinem Domini* frequentius dixerunt antiqui Patres. *Pretium nostrum* item vocarunt, quod idem Corpus continet, quod pro nostra Redemptione in Cruce immolatum, eumdem Sanguinem qui pro nobis effusus est.

II. Materia Eucharistiae est panis et vinum de vite. Latini azymo pane, Graeci fermentato consecrant. Num vero Latini ab Apostolicis temporibus azymo usi fuerint; mira eruditorum discrepantia. Sirmondus *In disquisitione de Azymo tom. IV. Oper. pag. 354. et seqq.* putat, Latinos ab Ecclesiae cunabulis ad Saeculum nonum fermento consecrassae: tum, fermento abiecto, consecrare azymo coepisse eo tempore, quod inter Photium et Cerularium, hoc est ab anno 867. ad annum 1054. intercessit. In eamdem sententiam venerat Launojus, et pro ipsa Tractationem iamdudum scripserat Cardinalis Bona Lib. I. *Rerum Liturgicarum* cap. 23. suspicatur, Latinos octo saltem vel novem prioribus saeculis nullum posuisse discrimen inter azymum et fermentatum; sed pro diversa locorum et temporum occasione alterutrum adhibuisse. Tandem Latinos azymo pane ad Eucharistiam conficiendam ex apostolica traditione semper usos, tuerunt Franciscus Macedo, *In disquisitione theologica de ritu azymi et fermentati*; Joannes Mabillo-nius, *In dissertatione de pane Eucharistico azymo et fer-*

mentato; Honoratus a S. Maria, *Animadversiones in regulas, et usum critices Tomo II. Lib. IV. diss. IV.*; Joannes Ciampinus, *De perpetuo azymorum usu in Ecclesia Romana*; Christianus Lopus, *Dissertatio de Actis S. Leonis IX. cap. 5.*; Franciscus Florentinus, *In disquisitione de antiquo usu fermentati panis et azymi*; Antonius Sandinius, *Disputationes Historicae ad vitas Pontificum Romanorum Disputatio X. quae est de azymo Latinorum*; aliique permulti. His ego adstipulor. Cum enim Christus Dominus noster Sanctissimum Eucharistiae Sacramentum in azymo instituerit (uti eruditii demonstrant), Apostolis praecepit, ut illud ipsum, quod viderant, in suam commemorationem facerent, ut narrat S. Lucas Evangelista cap. 22. v. 19. *Et accepto pane, gratias egit, et fregit, et dedit eis, dicens: Hoc est Corpus meum, quod pro vobis datur: hoc facile in meam commemorationem.* Apostoli quod Jesus praeceperat, fecerunt, posterisque Mysterium hoc incruentum, quod Fidei nostrae praecipuum est, demandarunt. Neque vero temere assertur, illos, si omnium, quae eis praeceperat Jesus, diligentissimi observatores atque Custodes fuerunt, fuisse etiam in usu panis Azymi, quem a Christo Domino accepérant. Hinc non sine quodam maximo iure deduci posse mihi videtur in primo saeculo, tempore scilicet Apostolorum, in Azymo Sacrosanctae Eucharistiae mysteria celebrata fuisse. Azymorum usum maximopere probare videtur Mabillonio, quod Latinae Ecclesiae Patres uterentur pane studiose confecto, candido supra communem, rotundo ac tenui, non spisso neque denso. Eiusmodi Eucharistici panis proprietates postulat Canon VI. Concilii XVI. Toletani, quod saeculo VII. vergente habitum est, atque id pro veteri consuetudine praestandum iubet. Quas omnes recensitas conditiones azymo pani magis quadrare ait Mabillonius, quam fermentato, qui inflatus ac densus esse solet. Insuper si perpetuus non fuisse in Ecclesia Latina usus Azymorum, et Latini usque ad saeculum VIII. ut putant adversarii, ad Eucharistiam conficiendam fermentatum panem adhibuissent; nonne Michael Cerula-

rius, qui illud omnium primus ipsis vitio vertere non dubitavit, quod pane azymo, minime apta, ut aiebat materia, uterentur; illud etiam, et quidem multo magis, multoque acrius et vehementius exprobasset atque obiecisset, quod ausi essent in locum fermentati, cuius erat antea usus communis, azymum panem substituere, et per summam inconstantiam Sacrosanctae Eucharistiae materiam immutare? Hactenus allata argumenta roborant testimonia Scriptorum. Alcuinus *Epistola 69. ad Lugdunenses* haec habet: *Panis, qui in Christi Corpus consecratur, absque fermento ullius alterius infectionis debet esse mundissimus..... ex aqua et farina panis fit, qui consecratur in Corpus Christi.* Neque minus aperta et clara sunt verba Rabani Mauri Archiepiscopi Moguntini, de *Institutione Clericorum*, quem edidit anno 819. cap. 31. *Panem fermentatum, et vinum aqua mixtum in Sacramentum Corporis et Sanguinis Christi sanctificari oportet.* Humbertus Cardinalis Silvae Candiae Episcopus azymorum usum in Ecclesia Latina vocat *Traditionem Apostolicae Sedis.* Idem docent Rupertus, tom. 2. de *Divinis Officiis* Lib. 2. cap. 22.; Leo IX. *Epistola 6. ad Michaelem;* Stephanus Eduensis, de *Sacramento Altaris* cap. 12.; Paschasius Ratbertus, de *Corpore, et Sanguine Domini.* Scholasticorum concors et sententia est; sic Alexander Alensis, p. 4. q. 10.; S. Bonaventura, in 4. dist. 11. A. 2. q. 1.; Scotus, in 4. dist. 11. q. 6. *Secundae partis ad finem;* Durandus, Soto, Herriquez, Suarez, et alii bene multi.

III. Quod spectat ad Graecos, hos ab Ecclesiae initiosis ad haec tempora semper fermentato consecrasse, putant Mabillonius, *Praefatione I. in saeculum tertium Benedictinum;* Bona, Lib. I. *Rerum Liturgicarum* cap. 23. §. 18.; Calmet, *de novissimo Paschate Christi;* aliique. Sed Graecos usque ad Saeculum VII. azymum adhibuisse tenent Franciscus Macedo, et Honoratus a Sancta Maria. Cum enim antiquis Graecae Ecclesiae Patribus aequa ac Latinis persuasum fuerit, Christum Pascha celebrasse, prius quam pateretur, eumdemque pane azymo ad Eucha-

ristiam conficiendam usum esse; nonne consentaneum est credere, veteres Graecos mysterii auctorem Christum imitatos esse? S. Epiphanius *Haeresi* 30. haec de Ebionitis narrat: *Mysteria vero perficiunt secundum imitationem Sanctorum in Ecclesia, quotannis in azymis.* Cum Ebionitae ex azymis perficiebant mysteria ex imitatione Sanctorum, qui sunt in Ecclesia, ante omnia petimus, cuius Ecclesiae essent Sancti isti, quibus imitandis operam dabant? Ecclesiae nomine intelligenda ne est Latina, an Graeca, an Ecclesia universa, Occidentalem et Orientalem complectens? Si Ecclesiae vocem postremo modo accipias, iam vides, Sanctos universalis Ecclesiae azymo uti solitos, et eiusmodi panis usum primis Christi saeculis Graecis perinde, ac Latinis fuisse communem: si ad solam Orientalem Ecclesiam referas, fateare necesse est, Graecos tunc temporis Ebionitarum azymum adhibuisse: si denique Latinam Ecclesiam intelligas, id vero assertionem nostram de perpetuo Azymorum usu apud Latinos mirum in modum confirmat. Verum postrema haec interpretatio minus propria, minusque ad rem videtur. Verba enim haec indefinita: *Secundum imitationem Sanctorum in Ecclesia*, non magis Orientalem Ecclesiam significant, quam Occidentalem, cum utraque communis Ecclesiae vocabulo continetur. Quod si dicas, ibi Ecclesiae nomine peculiarem aliquam Ecclesiam significari, illud etiam dicas, oportet, eam fuisse Ecclesiam Graecam: quoniam incredibile omnino est, haereticos Graecae Ecclesiae sibi proposuisse imitandos Sanctos Ecclesiae Latinae, cum qua commercium nullum habebant. Insuper Armeni etiam nunc celebrant in pane azymo, quod ab omni vetustate praestiterunt ex Traditione S. Gregorii Armeniae Episcopi, qui sub initium saeculi IV. iussu Tiridatis Regis Armenianorum morti datus est. Sanctus iste vir, educatus Caesareae in Cappadocia, eam Eucharistiae materiam, quae Caesareae adhiberi consueverat, in Armeniae Ecclesiam a se constitutam invexisse, nemo unus, ut opinor, inficias iverit. Et sane Armenios pane azymo usos ex S. Gregorii instituto, tradit De-

metrius Cyzicenus. Idem docet Nicephorus Callistus *Ecclesiasticae Historiae* Lib. 18. cap. 54.

IV. Altera Eucharistiae materiae pars est **vinum ex uvis expressum**. Vino consecrando modicum naturalis aquae per antiqua traditione, et Ecclesiae praecepto debet infundi. Unanimis in hanc rem tum Latinae, tum Graecae Ecclesiae Patrum per omnes aetates consensio adeo constans est, ut nihil hac traditione sit luculentius. Justinus *Apologia II.* fideles tum de Eucharistico pane, tum de vino et aqua partecipare asserit. Vini et aquae in Eucharistia meminerunt tum Irenaeus, Lib. IV. *adversus Haereses* cap. LVII. tum Chrysostomus, aliquie e Graecis. E Latinis vero Cyprianus, *Epistola LXIII.*; Ambrosius, Lib. IV. *de Sacramentis* cap. IV.; Augustinus, *de Doctrina Christiana* Lib. IV. cap. XXI.; aliquie. Constat eadem veritas ex antiquis Ecclesiae Ritibus. Miscendam quippe vino aquam probat Auctor Constitutionum Apostolicarum Lib. VIII. cap. 12. pag. 402. ex Liturgia Jacobi. Insuper in Liturgia Marco attributa commemoratur vini et aquae commixtio. Eadem praecepitur in Ritu antiquo celebranda Missae, qui extat in Appendice ad Sacramentarium S. Gregorii tom. III. novae editionis pag. 295. in Capitulari Attonis Episcopi Vercellensis, et Theodulphi Aurelianensis, tom. pag. 441. Huiuscemadum etiam reddiderunt Patres rationem, tum quod Sanguinis et aquae e Jesu Christi latere effluentis imaginem illa praeseferat: tum vero quod populi fidelis cum Christo capite coniunctio per illam exprimatur.

V. Forma, qua consecratur panis, est: *Hoc est enim corpus meum*: forma vero, qua vinum consecratur, est haec: *Hic est Calix Sanguinis mei etc.* Nicolaus Cabasilas in *Expositione Liturgiae* cap. 27. et seqq.; Marcus Epiesinus singulari opusculo; aliquie Graeci contendunt, Eucharistiam non solis verbis Dominicis, sed et precibus, quae antea vel postea a Sacerdote recitantur, consecrari. Hanc sententiam strenue profligarunt Cardinalis Besarion, in *Opusculo de Eucharistia* quod extat tom. XXVI Bibl. PP. pag. 787.; Allatius, Lib. 3. *de Consensu Occi-*

dentalis et Orientalis Ecclesiae cap. 15.; et Arcudius, Lib. 3. Concordiae a cap. 26. ad 37. Eam tamen instauravit rursus Antonius Augustinus Toutteè Diss. 5. praemissa Operibus S. Cyrilli, qua propugnat, Consecrationis formam consistere non solum in verbis Christi, verum etiam in precibus ab Ecclesia institutis: ita ut essentialis Eucharistiae forma, componatur ex duplice hac partiali et adaequata forma, nempe verbis Christi, et precibus Ecclesiae. Ad Touttei partes accessit Petrus Le Brun Tom. III. *Explication de la Messe.* Sed Toutteum refellit Cardinalis Ursius in Dissertatione de invocatione Spiritus Sancti in Liturgiis Graecorum et Orientalium pag. 108. Contra Le Brunium vero scripsit Bougeantius. Refutantur Graeci ex ipsismet Liturgiis, unde petunt erroris sui patrocinium. Primo enim Liturgiae omnes formam consecrandae Eucharistiae in verbis Dominicis statuunt, in precibus autem adiectis plurimum discrepant. Probatur auctoritate Sanctorum Patrum. S. Irenaeus Libro tertio, capite 2. *Quando, inquit, panis percipit verbum Dei; fit Eucharistia Corpus et Sanguis Domini. At nullum aliud in consecratione Eucharistiae verbum Dei occurrit, quam istud, Hoc est corpus meum.* S. Gregorius Nyssenus qui Oratione Catechetica cap. 37., de modo transubstantiationis sic scribit: *A verbo, statim in Corpus transmutatur, sicut dictum est a Verbo, Hoc est Corpus meum.* S. Joannes Chrysostomus Hom. 2. in secundam Epistolam ad Timotheum demonstrat non homines, sed Christum sacrificare divina dona, eamdemque esse ipsius Christi ac Sacerdotum oblationem, quoniam Eucharistia perficitur eiusdem Domini verbis, ita scribens: *Quemadmodum enim verba, quae protulit Christus, eadem sunt, quae Sacerdos, nunc quoque pronunciat, ita et oblatio eadem est.* Theophylactus in cap. 5. Joannis scribit transformari panem in Christi carnem arcanis verbis: de qua expressione lege Arcudium Lib. 3. cap. 32. Et in Oratione de Proditione Judae: *Sacerdotis ore verba proferuntur et Dei consecrantur et gratia. Hoc est enim ait, Corpus meum. Hoc verbo proposita consecrantur.* Tertullianus Lib. 3. adversus Marcionem cap. 4. diserte dicit:

Acceptum panem et distributum Discipulis Corpus suum (Christus) fecit dicens: *Hoc est Corpus meum.* Ambrosius de Mysteriis cap. IX. num. 52. Quod si tantum inquit, valuit humana benedictio, ut naturam converteret; quid dicimus de ipsa consecratione divina, ubi verba ipsa Domini Salvatoris operantur? S. Augustinus Serm. 227. alias 83. De Diversis inquit: *Panis ille quem videtis in Altari, sanctificatus per verbum Dei, Corpus est Christi. Calix ille, immo quod habet Calix, sanctificatum per verbum Dei, Sanguis est Christi.* Vide apud Martenium tom. 1. de antiquis Ecclesiae Ritibus pag. 405. testimonia reliqua Latinorum, Eusebii Emisseni, Remigii Antissodorensis, Paschasii Ratherti, et Stephani Eduensis.

VI. Et Graeci quidem tempore Concilii Florentini, ea de re a Summo Pontifice Eugenio IV. non semel interrogati, ita catholice postulationi satisfecerunt, ut S. Pontifex eos tanquam fratres in Fide secum coniunctos compellaverit. Ita narratur in Concilio Florentino Sess. 25. Porro inquiunt Graeci, hoc ita dissolutum est (dubium scilicet quod propositum ipsis fuerat) *Fateri nos diximus per haec verba transubstantiari sacrum panem, et fieri Corpus Christi: sed postea, quemadmodum (Latini) dicitis, Jube haec perferri per manus Sancti Angeli tui in sublime Altare tuum: ita nos quoque oramus dicentes, ut Spiritus Sanctus descendat super nos etc.* Et paulo post aiunt: *De Mysteriis autem fatemur ea consecrari per Domini voces, licet nos postea invocando dicamus, Fiat Corpus et Sanguis Christi.* Afferit Mabillonius tom. 1. part. 2. p. 243. declarationem a Bessarione Cardinale Eugenio IV. in Concilio Florentino traditam, ubi diserte satetur, *Verba Dominica esse illa, quae mutant, et transubstantiant panem et vinum in Corpus verum Christi et Sanguinem, ei quod illa verba Divina Salvatoris omnem virtutem Transubstantiationis habent;* quam confessionem magni momenti esse ait Mabillonius pag. 245. ad demonstrandum, quaenam sit Ecclesiae Graecae de Eucharistia Fides. Denique Duhamel Theologiae tom. VI. editionis Parisiensis anni 1691. pag. 775. et seqq. accurate de hac re disputat, et auctoritate Graeco-

rum et Latinorum Patrum concludit, Consecrationis formam Divinae non humanae institutioni tribuendam: preces quae vel ante·vel post Consecrationem recitantur, eas quidem ad Sacrificii integratatem et perfectionem pertinere, non tamen ad Consecrationis essentiam.

CAPUT VIII.

De Poenitentiae nominibus, et diversis gradibus.

I. De Poenitentia verba facturi, ab ipso nominis etymo exordiemur. Gallus Asinius, et Bargius Licinius verborum pensatores accuratissimi latine tum dici nos poenitente docebant, *cum quae ipsi fecimus, aut quae de nostra voluntate, nostroque consilio facta sunt, ea nobis post incipiunt displicere, sententiamque in iis nostram demulamus.* Poenitentiae igitur tria complectitur, dolorem animi, consilii mutationem, et admissi sceleris punitionem veluti quamdam, qua sit, ut in posterum summo studio et quo-vis pretio ab eo abstinere quis allaboret. S. Isidorus in exhortatione ad Poenitentiam, hanc tradit istius nominis etymologiam in Libro 6. Originum: *A punitione Poenitentia nomen accepit, quasi punientia, dum ipse homo punit poenitendo quod male admisit.* Auctor antiquus Libri de vera et falsa Poenitentia S. Augustini nomine citari solitus, aliunde hoc nomen derivat, sed eodem sensu, et notationis verisimilitudine: cap. 19. *Continue dolendum est de peccato, quod declarat ipsa dictionis virtus.* Poenitere enim est poenam tenere, ut semper puniat in se, ulciscendo quod commisit peccando. Ideo paulo post Poenitentiam sic definit: *Poenitentia est vindicta semper puniens in se, quod dolet commisso.* Hanc etymologiam velut S. Augustini oraculum tradiderunt Magister sententiarum Lib. 4 dist. 14. et Gratianus de Poenitentia dist. 3. C. Poenitentia, et plerique Theologi Scholastici et Canonistae. Apud Graecos idem plane significat μετανοία, quod apud Latinos Poenitentia. Si solum vocis etymon spectes, μετανοώ est mentis mutatio seu resipiscencia. Graeci nomine Exo-

mologesis frequenter utuntur, ut significant et confessio-nem, et totam Poenitentiae actionem. Graeci recentiores poenas omnes in Poenitentiam impositas, generali nomi-ne appellant εκτιμησι, poenam, mulctam. Elegantem esse ac pervulgatam huius vocis apud Graecos sive profanos, sive sacros usum, nonnullis exemplis probat Morinus. A Latinis nonnunquam Poenitentia dicitur *Manus imposi-tio reconciliatoria:* a Tertulliano autem Libro de Poenitentia cap. 4. a S. Cypriano Epistola 9. Secunda post naufragium tabula: a S. Chrysostomo Homilia septima de Poenitentia: *remedium quod peccatum tollit; donum caeleste, vir-tus admirabilis, gratia legum cursum superans:* Et Homilia 8. *Poenitentia, inquit, est medela delictorum, consumptio iniquitatum, effusio lacrymarum, fiducia apud Deum, et armatura contra Diabolum.*

II. Quatuor gradibus antiquos poenitentiae curricu-lum percurri voluisse, nemo est qui ignorat. Eos quidem gradus diversis vocabulis pro diversa cuiusque ratione distinxere. Et primum fletum grecce προσκλανσι; audi-tionem alterum, grecce απροσι; tertium substrationem, νυκόπτωσι; quartum denique consistentiam, συστασι vocarunt. Hinc primae classis Poenitentes *Flebiles*, alterius *Audientes*, tertiae *Substrati* et quartae *Consistentes* appellati sunt. Horum autem conditionem brevi explicat Hamenopulus in *Epitome Canonum* post S. Basilum. *Flebiles*, hoc est, stans extra Ecclesiam, et ingredientes orans, ut pro se preces fundant. *Audiens*; *hoc est*, stans foris in Narthe-ce. *Substratus*, *hoc est*, stans intra Ecclesiam post ambo-nem, et cum Catechumenis egrediens. *Consistens*, *hoc est*, cum fidelibus orans, qui nondum tamen *Sacramentis dignus censemur*, nisi post hoc. Primus qui poenitentiae gradus si-gillatim, et distincte meminit, est sanctus Gregorius Thau-maturgus saeculo tertio, ut optime notat Natalis Alexander Hist. *Ecclesiastica saeculum tertium Dissertatione 8. art. 4.* Canone ultimo Epistolae sua Canonicae. Primus itaque gradus, seu prima statio *Flebilem* erat, qui admissi ad poenitentiam in porticu extra Ecclesiam commo-rabant peccata sua deplorantes, lugubri veste induiti,